

مفهوم آزادی در اندیشه علامه سید محمد حسین طباطبائی

دکتر علی مرشدی زاد*

دکتر ثریا قطبی**

چکیده
آزادی از مقوله‌های چالش برانگیز در میان اندیشمندان سیاسی مسلمان و سایر ادیان است. این مفهوم آزاده و اختیار انسانی قرابت دارد و نفی آن به معنای اجبار انسان به انجام کاری، در صورتی که زمینی صورت گیرد، مترادف با جور و دیکتاتوری است. از سوی دیگر، انسان در فرهنگ نبوی دستورات دینی محسوب می‌شود و چیزی با عنوان آزادی مطلق یا آزادی به معنایی که در فلسفه لیبرالیستی در غرب پذیرفته شده است، در مورد وی قابل پذیرش نیست. در این نوشتار سعی بر تطبیق تطباتبایی درباره این موضوع مورد بررسی قرار گیرد. در این مقاله با استفاده از آثار این فیلسوف شده است تعریف و دیدگاه ایشان درباره آزادی مورد بحث و بررسی قرار گیرد.

کلمات کلیدی: علامه طباطبائی، آزادی، اختیار، اکراه، اجبار

مقدمه

کلمه آزادی با معنایی که امروزه اندیشمندان غربی از آن مراد می‌کنند، بیش از چند قرن پیش در زبان هاست. در واقع آزادی از زمانی در اندیشه غرب اهمیت یافت که انسان‌ها با ورود به عصر سکولاریسم رویکردهای موجود در این عصر، انسان را بر جای خدا نشانند. انسان مدرن با برتری بخشیدن به جای خداوند، خود را فارغ و رها احساس کرد و خواستار رهایی از تمامی قید و بندهایی شد که محدود می‌سازند. آن اصل طبیعی تکوینی که آزادی از آن نشأت گرفته است، نیرویی است به نام انسان‌ها نهاده شده و او را به فعالیت و عمل وامی‌دارد (طباطبائی، ۱۳۸۷: ۱۰۲).

اراده میلی درونی است که اگر سرکوب شود، منجر به سرکوبی و نابودی حس و شعور انسان می‌گردد. بین رفتن انسانیت انسان است. اما از سوی دیگر، از آنجایی که بشر موجودی اجتماعی است، اقتضای این را به زندگی در اجتماع و همراهی با دیگران سوق می‌دهد. بدین صورت که اراده‌اش را با اطمینان با فعالیت‌های دیگران همراه و سازگار نماید. در نتیجه، باعث می‌شود که انسان در مقابل گفتار، او را با وضع محدودیت‌هایی تعدیل می‌کند، خاضع و تسلیم باشد. بنابراین همان طبیعت و نفسی که آزادی اراده و عمل بخشیده است، خودش محدود کننده اراده و عمل انسان نیز هست و آن را محدود می‌سازد.

*- عضو هیات علمی گروه علوم سیاسی و جامعه‌شناسی انقلاب اسلامی دانشگاه شاهد، imrtaf@shahed.ac.ir

**- عضو هیات علمی گروه علوم قرآن و حدیث دانشگاه شاهد، sghotbi@shahed.ac.ir

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

کتاب چهارمین نشست اندیشه‌های راجه‌بردی

آزادگار

آبان ماه ۱۳۹۱

۴